

Szabó László

Lehetőségek a magyar mezőgazdaságban

1. Vonzóvá tenni a vidéki életet

Különösen a fiatalok számára nem jelent vonzó alternatívát a vidéki élet. Nehézséget okoz a szakképzett munkaerőhiány, a fizetések alacsonyak, a fiatalok ezért bejárnak a közeli városokba dolgozni. A gyerekeket sem a településen viszik iskolába, ezért nem alakulnak ki közösségek. Ha a gyermekek saját lakóhelyükön járnának iskolába, akkor másként is viszonyulnának a környezetükhöz. Ehhez azonban erősíteni kell a vidéket. Közösségi tereket kell létesíteni, társadalmi szervezetekkel kell együttműködni, kikapcsolódási lehetőségeket kell szervezni, és mindenekelőtt forrásokat kell biztosítani akár kisebb családi gazdaságok támogatására.

Az ideális jövőkép nem szólhat másról, mint egy fiatalokkal újra benépesülő és élénk gazdasági tevékenységet folytató, új mezőgazdaságra épülő magyar vidékről. Az elmúlt 20 év tapasztalata szerint a mezőgazdaság nem tudta megmenteni a vidéket, a vidék gazdaságának fejlesztése azonban megteremtheti egy új mezőgazdaság alapjait.

Ezzel közvetlenül hozzájárulhatunk:

- a vidéki népesség megtartásához;
- elindulhatunk egy új agrármodell kialakításának az útján;
- megvalósíthatjuk a hazai élelmiszer-önrendelkezést;
- profitot termelhetünk a külföldi piacokon történő egészséges magyar termékek értékesítésével.

2. Számptalan lehetőség közül egy: a bogys gyümölcsök

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) kiadványaiban már a 90-es évek óta az adatgyűjtés részét képezi a bogys gyümölcsök termőterületének, mennyiségének és felhasználásának alakulása. Az adatokat viszont többségében sajnos nem lehet megyékre leszőkíteni, főleg nem olyan kistételű fajok termesztése esetén, mint a ribiszke a csipkebogyó vagy éppen az egres.

Különböző gyümölcstermesztési szakirodalmak és termesztési gyakorlatok alapján köztudott az a tény is, hogy a csipkebogyó esetén kifejezetten nincs hivatalos nyilvántartás. Többnyire erdőben, fás- bokros területeken rendkívvül nagy munkaerőigényt igénylő szedését, illetve a „hecsedli” lekvár készítését helyi lakosok,

elsősorban nők végzik, végezték. Az utóbbi évtizedben felkapott gasztronómiai, turisztikai irányultsági „helyi termékek” piacán keresett termék a lekvár, de a termékek pontos nyomon követése nem létezik.

3. Válságban a hazai bogyógyümölcsök termesztése

Nem is olyan régen, még 2004-ben is 2000 hektáron folyt termelő tevékenység például Nógrádban, 2007-ben pedig bogyógyümölcsök vonatkozásában is az országos termés egyharmadát adta. A magyar bogyósok iránti nemzetközi kereslet átmeneti csökkenésével azonban ez pár száz hektárra zsugorodott, a termésmennyiség pedig az 1960-as évek szintjére esett vissza! A bogyós gyümölcsökből származó bevételek korábban meghatározó részét adták az itt élő családok jövedelmének, így a kieső jövedelem érzékenyen érintette az itt élőket. A kiegészítő jövedelem

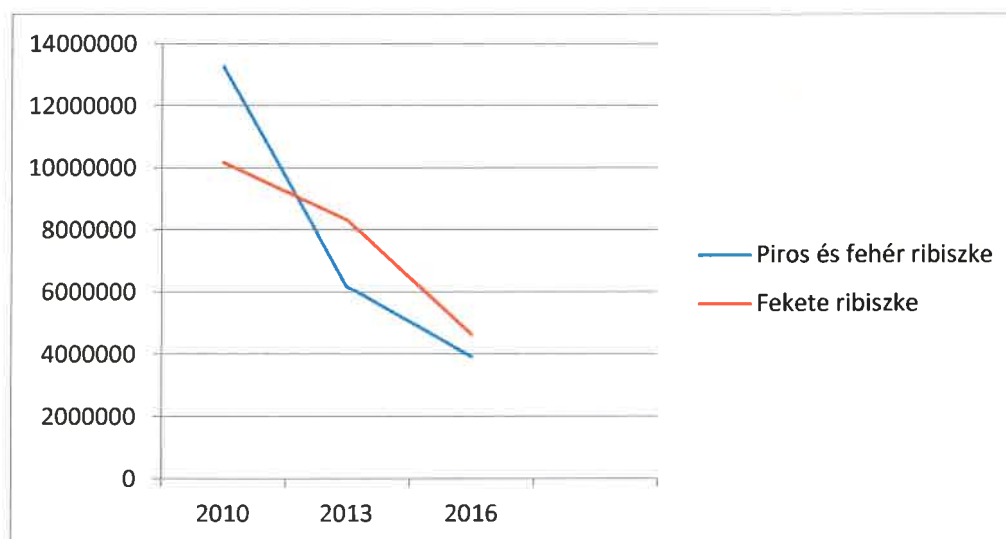
Hozzáteszem, hasonló folyamatok játszódtak le, mint a hazai cukorrépa termelés leépítésekor. Támogatást kaptak a rendszerből kilépő cukorrépa-termelők illetve cukorgyártó, mondván nem éri meg vele foglalkozni, a vidéki gyárakat átjásztották külföldi kezekbe, majd a külföldi tulajdonos bezárta az itteni gyárat, aztán kedvére játszik az árral. És úgy látszik, a franciának megéri az, ami nekünk némi ráfordítást igényelt volna.

Abszolút helytálló a megállapítás:

„Ha az ország és különösen Nógrád agráriuma ellehetetlenülésének, pusztulásának okait keressük, akkor első helyre kerül a szétzilált feldolgozóipar, az eltűnt selypi és hatvani cukorgyárak és a hatvani konzervgyár, a bezárt kisebb-nagyobb konzerv- és szörpüzemek, az idegen kezekbe került termény- és élelmiszer-kereskedelem, az értékükön messze alul privatizált mezőgazdasági nagyüzemek. Ezt tetézi az a tény, hogy a termelő gazdaságok többsége 6-7 éve képtelenné vált a legelemibb műszaki fejlesztésre, a kíméletlen adóprésben felélték tartalékaikat, s kb. 2007 óta a termelés eredményéből már képtelenek visszafizetni a korábban felvett hiteleiket.” (Dr. Hajas Pál)

Visszatérve a bogyógyümölcsökre, Nógrádban és Hevesben az első bogyós ültetvényeket a két világháború időszakban létesítették. Szinte nincs is olyan a 40-es és 50-es éveiben járó helyi polgár, aki ne tudná felidézni a termőterületeken végzett munkálatokat. A termőterületek lecsökkentése, ezáltal pedig a termésmennyiség és a bogyósokból származó bevétel azért is hordoz magában némi ellentmondást, mert az

Európai Unió nagy összegű támogatásokat ad a termelőknek, a közös piac lehetőséget teremt a hazai bogyósok értékesítésére. Kétségtelen tény, hogy a nyugati gazdákhoz viszonyítva alacsonynak számít a támogatási színvonal, valamint a technikai fejlesztések területén is óriási lemaradásban vagyunk. Ennek fontosságára csak egy adalék: a skandináv államok, de különösen Svédország polgárai örületes pénzt hajlandóak kifizetni azért a bogyós gyümölcsért, amelyet géppel szedtek. Korszerűsítés nélkül a skandináv piacért folytatott versengésben így a kedvező hazai klimatikus viszonyok ellenére is behozhatatlan lemaradásba kerülhetünk, pedig a nógrádi bogyósokat például a szocialista éra alatt is szállították a tőkés, nyugati piacra, mert a nyugati országok kereslete nagy volt a magyar gyümölcsök iránt. A bogyósgyümölcsök tekintetében tudni kell, hogy magas költségekkel jár a gépiesítésük, leszámítva a föld megmunkálását és a permetezést lehet kisebb ráfordítással, de gépekkel is elvégezni. Az apró és puha gyümölcsök sérülékenysége miatt a szüretelés gépiesítése fokozott nehézségekbe ütközik. A nagyobb gazdaságokban a ribizlinél már alkalmaznak gépi betakarítást.

KSH Statinfo (hektár m2)

4. Változások az ezredfordulót követő időszakban

A rendszerváltást követően a megyei bogyóstermelésben több jelentős változás is történt. Jellemző volt a felvásárlási árak jelentős ingadozása, illetve egy folyamatos, de kismértékű visszaesés a termelés területén. 2001-től a bogyóstermesztés jövedelmezősége a minimálbér fokozatos emelkedése következtében csökkent. 1998-ban a málnatermesztésből származó fajlagos bruttó jövedelem (Ft/fő/óra) még 389%-a volt a

minimálbérnek, 2003-ban ez az érték már csak 146%, 2006-ban pedig mindössze 87% volt. Előfordultak olyan évek, mikor a ráfordítások sem térültek meg. Ennek ellenére bizakodtak a termelők, és nem igazán voltak jelentős leállások. Ezzel szemben a ribizli és a szeder ára a szezonokon belül is nagy ingadozásokat mutatott. Voltak évek, mikor a termelők többsége nem szedte le a gyümölcsöt.

2004-től az uniós csatlakozás következtében megszűntek a kilónként járó támogatások a bogyógyümölcsökre, így a felvásárlási árak tovább csökkentek: 2000 volt a legjobb év az árakat illetően, majd 2000-2006 között a felvásárlási ár több mint 200 Ft-tal csökkent.

5. A bogyógyümölcsök igényei

Hazánkban a legfontosabb bogyósok a piros és a fekete ribiszke (ribizli), a málna, a szeder, a szamóca (eper), de említést érdemel az egres (köszméte) és a bodza is. A csapadékra többségük érzékeny, ami azt jelenti, hogy virágzásnál ugyan nagyobb a folyadék igényük, míg az éréskor a hulló esőcseppek a szemek rothadását eredményezhetik. A nyár közepén hazánkban gyakori csapadékmentes időszakot nem kedvelik, ezért érdemes öntözni őket.

A ribizlifélék a szerves anyagokban gazdag és enyhén savas talajt szeretik. Az évi nitrogén szükségletet szalmás mulccsal biztosíthatjuk, vagy bármilyen műtrágyával, amelyik képes 114 gramm nitrogénnel ellátni egy négyzetméternyi területet. A kálium egy másik fontos tápanyag a fekete ribizli számára. Érdemes talajtakarót használni, ez egyrészt védelmet nyújt a felszínre törő gyökereknek, de ami lényegesebb, hogy hűvösen és nedvesen tartja a talajt. A bokor a teljes napfényt vagy a félárnyékot kedveli. Ahol melegebbek a nyarak, ott félárnyékba vagy meredek lejtőre ültetik őket.

A málna a szél-, és fagymentes helyeket részesíti előnyben, korábban előszeretettel tették kerítés mellé sövénynövénynek. Egyenletesen nedves, tápanyagban gazdag és kissé agyagos talajt szereti, a meszet nem kedveli. Ellentétben a málnával, a szeder jól megél a meszes talajon is, de gyakorlatilag igénytelen a talaj szempontjából. Leginkább a kicsit savanyú kémhatású, humuszban gazdag talajt szereti.

Az eper nagyon jól tűri a meleget, viszont nagyon bőséges a víz és a tápanyag igénye is. Ültetés előtt célszerű talajfertőtlenítést végezni. A talaj megfelelő előkészítését követően

takarjuk a földterületet. Ezzel megakadályozzuk a gyomosodást és megőrizzük a víztartalékot.

A köszméte a hűvös, jó vízelvezetésű, termékeny talajban fejlődik a legjobban. A melegebb övezetekben a köszméte bokrok a keményebb talajokat részesítik előnyben, amelyek több nedvességet halmoznak fel és hűvösebbek maradnak. A szerves talajtakaró előnyös, hisz védelmet nyújt a felszínre törő gyökereknek, ugyanakkor hűvösön és nedvesen tartja a talajt. A bokor a teljes napfényt vagy a részleges árnyékot kedveli. Azon területeken, ahol melegebbek a nyarak, félárnyékba vagy meredek lejtőre kell ültetni őket.

6. Virágzásuk, gyümölcsük

A ribizli április-májusban nyíló virágaiból júniusban, júliusban szüretelhető bogyók fejlődnek ki. Júniusban kerül először a piacokra a ribizli üde savanykás termése, a fürtökben szedett sok apró kis bogyó. A fürtöket egyben érdemes leszedni, mert a szemek nem hullanak le a kocsányról, és így szedésük inkább sérülnének.

Málna általában 8-10 évig terem bőven, aztán érdemes fiatal vesszőkből új bokrot telepíteni. Ha nem metszik és gondozzák, gyorsan kusza bokorrengeteggé terjedve szaporodik, ideális talajon csaknem kiirthatatlanná válik. Júniustól szeptemberig fokozatosan érik, éretten hamar lepotyog. A termesztett változatok érése május-júliusra esik.

A szeder májustól augusztusig virágzik, és augusztustól októberig először zöld, majd fokozatosan piruló, végül feketévé érő termést érlel. Az egres hazánkban ismertebb fajtái a szentendrei fehér, a zöld óriás, a pallagi óriás és a gyöngyösi piros. A köszméte félig és teljesen éretten is szüretelhető. A termés zömét május végén, június első felében szedik.

A bodza

Magyarországon létező őshonos fajtái a fekete bodza, a fürtös bodza és a földi bodza. A növény május-június környékén virágzik, melynek termése fekete lesz.

7. A bogyósok termesztésének gazdasági hatásai

A termelők szemében a bogyósok sokáig az anyagi jólét forrásai voltak. Érdekes kulturális adalék, hogy a szedési szezonban a termelő falvakban még az életmódot is a bogyógyümölcs határozta meg. Kora hajnalban már mindenki kint volt a földeken, délután pedig hosszú sorokban várakoztak a gyümölcsleadó telephelyek előtt. Nem túlzás azt állítani, hogy hazánk északi részén a bogyógyümölcsök hozzájárultak ahhoz, hogy a rendszerváltást követő társadalmi-gazdasági problémáktól terhelve is megőrizték pozitív életszemléletüket. A nyugat-nógrádi Berkenyén a bogyósokból származó jövedelmeket visszaforgatták a falusi turizmusba, a falusi infrastruktúra javítására költve.

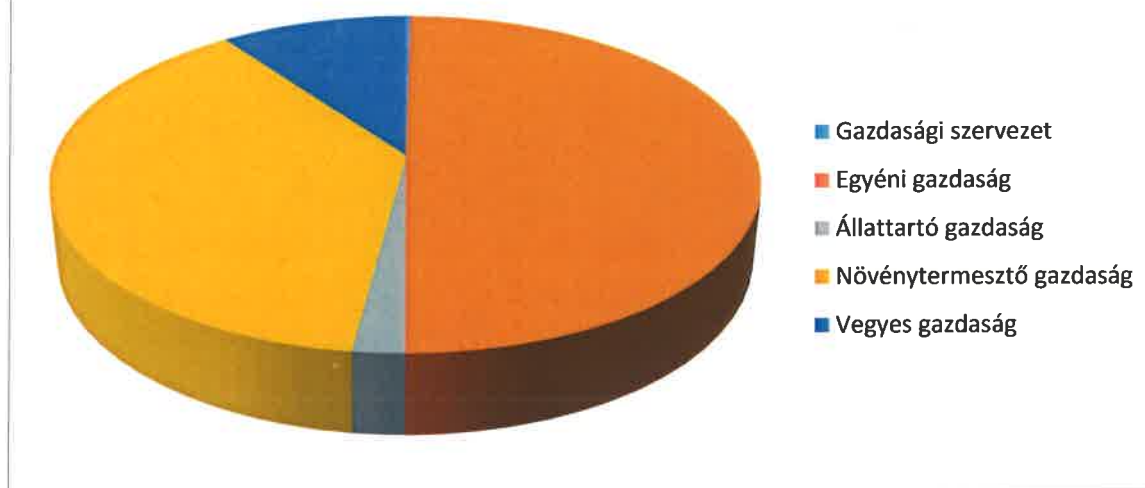
Hasonlóképpen – csak időben jóval később – a Heves megyei Szarvaskőn elkezdtek komolyabban foglalkozni a csipkebogyóval. Ma már évente csipkebogyó fesztivált szerveznek, ahol a messziről érkezettek részt vehetnek a csipkebogyó szedésében, megtanulhatják a csipkelekvár főzés rejtjelmeit, ihatnak csipketeát, de megkóstolhatják a csipkelekváros kalácsot is. A helyiek elmondása szerint nincs az a lekvár és szörp mennyiség, amit ne tudnának eladni.

Némi nehézséget okozhat az értékesítés szervezetlensége, az alacsonyan tartott felvásárlói árak. Miközben a leadók minimális áron veszik át a gyümölcsöket, addig az élelmiszerláncok polcainál szinte teljesen hiányoznak a bogyós gyümölcsök, ma már a piacokon sem könnyű beszerezni, pedig a kereslet belföldön is jelentős. A termelők összefogásával kellene megszervezni az értékesítést, amit meglehetősen gátol az emberek szövetkezettelensége. Az esetleges összefogás érdekében változtatni kellene a termelők szemléletén.

Kiugrási lehetőséget jelenthet a biotermelés beindítása. Mivel az Unió által adott földalapú támogatások nem kedveznek a kis területeken gazdálkodó bogyós őstermelőknek, ezek sok esetben még a vegyszerek árát sem fedezik, így szükséges lenne állami szerepvállalás az ágazat fellendítése érdekében. A bogyósok leszedése is akadályokba ütközik, nehéz, órákon át tartó munkáról van szó.

A talán kevésbé népszerű köszméte évi termésmennyisége is a 80-as években még megközelítette a 15 000 tonnát. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy ma mennyien nem is kóstolták ezt a ribiszkefélék családjába tartozó, kellemesen fanyar ízű gyümölcsöt.

Egrest termesztők száma 2010

Egrest termesztők száma 2010-ben

8. A bogyóstermelés története

Kezdetben a Dunakanyar számított az első – és mindmáig az egyik legfontosabb – bogyóstermő vidéknek. A termőtáj központja Nagymaros volt, onnan terjedt aztán tovább a szamóca-termesztés a Szentendrei-szigetre, a málnatermesztés az Ipoly mentére és a Börzsöny hegylábi területeire, innen pedig a környező falvakra.

A nagy telepítések a TSZ-ek alakításával kezdődtek a Börzsöny-körül és a Szentendrei-szigeten, majd rövidesen egy viszonylag egységes termőkörzet jött létre. A ribizli és a szamóca Nógrád megyében később honosodott meg a málnához képest, de aztán a szamóca az Ipoly mentén termésmennyiségben és a termőterület nagyságában is gyorsan megelőzte a málnát. Érdekes, de a ribizli hagyományosan csak másodlagos gyümölcsként jelent meg a málna és/vagy a szamóca mellett, holott 1970-ben termőterületben már felzárkózott a málnához. Termésmennyiségben értelemszerűen elmaradt mögötte, hiszen 1 hektárról megfelelő talajadottságok mellett akár tízszer annyi szamóca takarítható be, mint fekete ribizli.

A hűtőipari kapacitásokon kívül kiépültek a gyümölcslé és szörpgyárak (Drégelypalánk, Szob). A magánfelvásárlók megjelenése a 1980-as évektől figyelhető meg, de a dunakeszi hűtőház és a TSZ-üzemek túlsúlya a rendszerváltásig megmaradt. A szamóca

termesztésének sokat ártott, hogy a 80-as években a behozatal gyorsabban nőtt, mint a kivitel. A rendszerváltásig egyedül a málna tartotta a piaci pozícióit.

9. Hűtőházak szerepe

A nagyrédei JÁSZ-TÉSZ Kft. évente 950 tonna gyorsfagyasztott gyümölcsöt és 2900 tonna gyorsfagyasztott zöldséget állít elő. A kiváló minőségű árukat tetszetős csomagolásban, a szükségleteknek megfelelő mennyiségi egységben forgalmazzák. A kiváló minőség legfőbb biztosítója, hogy a feldolgozandó nyersanyagokat helyben, illetve az üzem közvetlen vonzaskörzetében termelik, termeltetik meg. Így a termés a betakarítást követően 1-2 óra alatt -18 C fok alatti hőmérsékletre hűlik. A kíméletes technológiai előkészítés után történő fagyasztással a termék megőrzi teljes tápértékét, vitamin- és ásványi anyag tartalmát. Kémiaileg is igazolható, hogy a gyorsfagyasztott élelmiszer valóban tartósan friss.

A feldolgozásra szánt nyersanyagok minőségellenőrzését már a termelőföldön megkezdődik, az üzem ugyanis az élelmiszerbiztonsági rendszerét a mezőgazdasági termelésre is kiterjesztette. A gyártó vonalak HACCP vizsgálata és ellenőrzési rendszere teljes körű, és ez a termék előállítás egészére érvényes.

Az üzem piacvezető termékei a bogyógyümölcsök, melynek meghatározó részét fogyasztói kiszerezésben (tasak, kliklok doboz). Az üzem termelésének 50 %-át Európa piacain értékesíti, a teljes áruválaszték azonban megtalálható a hazai üzletláncok pultjaiban is.

A bogyógyümölcsök értékesítésére a már említett Skandináv piac mellett jelentős export terület lehet az arab világ is.

10. Bogyógyümölcsök extra magas vitamin, antioxidáns és flavonoid tartalom

A ribizli gyümölcse sok C-vitamint, B1-vitamint, B2-vitamint, B6-vitamint, valamint E-vitamint is tartalmaz. Fontos ásványi anyagai a nátrium, kalcium, foszfor, magnézium és a vas, sorukból kiemelkedő a 280 mg-ot kitevő káliumtartalom. A málnában a C-vitamin,

B1-, B2-vitamin mellett A-provitamin, található, emellett antioxidánsokat, flavonoidot tartalmaz, valamint gyümölcssav, cserzőanyagok, növényi rost és pektin forrás.

Ugyanezek elmondhatóak a szederről, az egresről és a bodzáról is. A népi gyógyászatban használják a gyümölcsüket és a leveleiket is, de a gyógyszeripar is már évtizedekkel ezelőtt felfedezte a bogyósgyümölcsöket.

A bogyós gyümölcsökről köztudott, hogy a bennük lévő hatóanyagok eredményesen veszik fel a szabadgyökök ellen küzdelmet. Főleg a málna, az eper, a kék áfonya és a szeder nagyon nagy mennyiségben tartalmaznak ellagic savat és polifenolokat. Ezek serkentik azokat a folyamatokat, melyek semlegesítik a rákkeltő anyagokat, gátolják a véredények kialakulását, és segítik a rákos sejtek pusztulását. A gyümölcsök alapvetően szezonális jellegűek, de magas gyümölcstartalommal elérhetően gyümölcslevek formájában is (általában valamely más gyümölccsel kombinálva). Ezek fogyasztása jótékonyan járul hozzá a kemoterápiához, de erősíti az immunrendszert, így az egészség megőrzése szempontjából is kiemelten ajánlott a bogyósgyümölcsök fogyasztása.

11. Elfogultságok nélkül

A II. világháborút követően sokat fordult a világ a mezőgazdaságban is. Tökéletesedtek a gépek, kidolgozták és tökéletesítették a feldolgozó, csomagoló és hűtési lehetőségeket. A szállítóeszközök modernizálásával drasztikusan lerövidült a megtermelt zöldség vagy gyümölcs szállítási ideje. Ezzel egyidejűleg a verseny is élesedett, amelyben a riválisok állva hagytak minket. Összefogással, állami szerepvállalással, képzéssel az előttünk járók után iramodhatunk, és akár meggyőződésem szerint be is hozhatjuk őket.

Somogyi Imrétől olvastam az alábbi gondolatokat, amelyekkel a magam részéről tökéletesen egyet is értek:

„A belgák, hollandok, dánok, bolgárok általában sokkal jobb kertészek, mint mi vagyunk. De az éghajlatuk mindegyiknek tengeri levegőjű, paradís és a bolgárokat kivéve egyik sem kap annyi napfényt évente, mint a Kárpátok medencéje: Magyarország. Ez az oka annak, hogy egyetlen ország kerti veteménye és gyümölcse sem olyan gazdag vitaminokban, mint Magyarországé, és izre sincs egyetlen más országnak sem olyan

gyümölcse és zöldségféléje, mint nekünk. Ez nem hazabeszélés. Ezt a külföld ismeri el a magyar gyümölcsről és zöldségféléről.”

Szeretném megélni, hogy egyszer összefogunk mi, magyarok, ilyen pártiak és amolyanok, leszünk egy cél és akarat, és saját kezünk munkája által a szülőföldünkön megtermelt egészséges élelmiszerrel, köztük persze bogyógyümölcsökkel látjuk el utódainkat, de tisztességes haszon reményében külföldi embertársainkat is.

Forrás:

Agrárium - Vidék, Valóság - Lehetőség 2010-2020 (Vitairat v.6. 2011.02.06. – Dr. Hajas Pál)

Andorka R.: Gazdasági, társadalmi változások és problémák a mai magyar falvakban, 1996, 7-16

Cseh L: Rekviem egy gyümölcskulturáért – Gyakorlati agrofórum 2008. Extra 29-31

Fodor Z.: A zöldség és gyümölcs ágazat helyzete Magyarországon – Magyar Zöldség-Gyümölcs Terméktanács, Budapest, 47

KSH Statinfo

<http://www.jasz-tesz.hu>